

February 2016

Marko Tomaš (pjesme iz zbirke „Bulevar narodne revolucije“)

MALI ČOVJEK U MALOM GRADU

Mali ljudi u malim gradovima
opsjednuti su vlastitom veličinom.

Upravo tako i ja, malim riječima
tražim pravo mjesto

kako bi ozvučio svoj zavičaj,
a potraga za zavičajem

kad tad će me usmrtili.

Tom Waits je neprijateljski raspoložen
prema mom nastojanju

da pišem poput američkih pjesnika.

Za malu povijest dovoljne su male riječi

koje se mogu mimoći na uskoj cesti.

Osim toga, ne mogu se riješiti

teškog slavenskog naglaska.

U malom gradu sve je prigušeno.

Recimo, ulična svjetla nikako nisu dovoljna

da osvijetle romanesknu cjelinu,

pod njih jedva može stati posvađan mladi par,

ili lipa na koju sam alergičan

i zbog koje mi proljeće u malom gradu

izrazito ide na živce.

Volio bih, poput malih ljudi u velikim gradovima,

gledati svoja posla, ali previše sam krvoločan,

mali parkovi mog grada sasvim su mala groblja

i to svima utrljavam u nos,

jer goleme su ratne zasluge nas malih ljudi.

Nitko nas ne želi za neprijatelje.

Mi smo mali ljudi,

mi smo ne baš sasvim ispunjeni ljudi,

ali ništa nas ne može svesti na pravu mjeru

malih ljudi iz malog grada.

Naša bahatost, naša oholost, naša ohohohohost

porazit će svaku pristojnu riječ.

Mi smo mali ljudi,

mi smo bahati ljudi,

mi smo ne baš sasvim ispunjeni ljudi.

Koračamo pustom zemljom.

NEKOPIRATI

POVRATAK U MOSTAR

Kada jednom odeš

povratka nema.

Svaka cesta prema napuštenom

je put u odsutnost.

Vratiti se jedino možeš

u sjećanje boje magle

u mjesto ispražnjeno

od ljudi koje si znao.

Umjesto tebe

uvijek se netko drugi vrati

nekom drugom

na neko nepoznato mjesto.

Ljudi koji nose naša imena

zidovi koje smo dodirivali

ulice na kojima smo čeznuli

sve je tuđe.

Čovjeka ne određuju

izbori koje je napravio

određuju ga šanse

koje je propustio.

Voljeti slomljenim srcem

je kao udarati boksačku vreću

slomljenom šakom.

Svaka ljubav

koju napustimo

uči nas kako voljeti bolnije.

Ja svitao sam na istoku

zalazio na zapadu

Dolazio sa sjevera

vraćao se s juga

jednom dugačkom

nprekinutom napuštanju.

NEKOPIRATI

PISMO VENJIČKI

Nikada nisam vidio Kremelj,

crvene zidine, koje čuvaju gospodare poretka.

Venjička, najdraži, jedini, ja nemam nikog osim tebe,

ti si barem imao zbor pijanih anđela,

mogao si se smijati njihovim mamurnim krilima,

jaka je nebeska votka kojom se nalivaš.

Nestalo je radničke klase, kablopolagača,

turisti hrle vlakom kroz Sibir, čak i Amerikanci,

dive se nebu Vladivostoka,

a ne zna, stoka, kako je biti rođen blizu polarnog kruga

u Savezu Sovjetskih Socijalističkih Republika.

Sitnospletkari pak rade punom parom,

hrčkaju, rovuckaju, grebuckaju,

životare, hrane se, Venja, poput pijavica, nesrećom,

Ne možeš ih ni kriviti, nemaju kuda u rano jutro,

jer ugasnuli su tvornički dimnjaci, vulkani socijalističkog napretka,

dok se magla iskradala uskom cestom prema brdima

poput putnika neplatiše koji napušta hotel hvatajući trenutak

kad recepcioner zahrče.

Ružan je naš čovjek, zloban, sitnook, podbuo od rakije i mesa.

Slinave obraze jedni drugima, plaču si na ramenima, bratime se,

a već idućeg trena guraju si razbijene boce pod grkljan.

Nisu ni nalik brončanim kolosima kakve su komunisti izljevali

htijući obodriti njihov radni polet,

Sitan je i kukavan naš čovjek, zavidan, nema budućnost, pljuje prošlost,

sav je obudačio u sadašnjosti,

a sadašnjost, kurva, traje li traje,

naprosto upljesnivi čovjeka.

Oh, ovo razdoblje između dva rata, to najnemirnije vrijeme

u životu mog naroda.

Pošalji, Venja, anđele, barem jednu kapljicu,

srebrnkaste nebeske votkice, gramčić jedan, Venjička.

Nije ovo, Venja, da prostiš, Rusija. Ovo je Bosna i Hercegovina,

zemlja neodlučnih i poraženih,

Ovdje postoji gomila balegastih alibija da ne poduzmeš baš ništa,

Nijedan rat nikad nije završio, samo je odgođen za drugu priliku,

a došlo je, samom kraju je došlo, o duši se radi, o crnilu ispod noktiju.

Bosanci i Hercegovci mi idu na jetra, sve je to go propao Jugoslaven,

stoka koja predugo bulji u mjesec, rekao bi Bukowski.

Sloboda jednih je zatvor drugima i tako stoljećima u krug.

Ubice jednih su heroji drugima i tako stoljećima, Venja,

a ja bez kapi već danima, jer neću kao svinja da plaćem na ulici,

što će mi reći mater, jadna majka, kad čuje šuškanja, brbljuckanja,

jer nema goreg nego biti pijan među alkoholičarima.

A treba mi, gramčić jedan, za sutra, za još jedno pišljivo jutro, osjetljiv sam,

teško podnosim sve te kosti

koje zatrpavaju centralne informativne emisije.

Ima i istinski gladnih, prosto da se sažališ, starih, Venja, poniženih,

oduzetog dostojanstva, rat uzima žrtve i u mirnodopskim vremenima,

Danak se plaća u dostojanstvu i ljudskosti.

Zbog toga ja pišam na njihov rat

i poserem se na njihov mir.

Uvijek mi se plače, Venjička, ti to ne bi shvatio,

ne samo zato što sam dobra mekana duša,

već zato što sam toliko ljut da mi se vlastita srdžba obija o glavu,

udara me u pleksus dobro plasiranim krošecom

pa me bole rebra i gušim se.

Nad vlastitom sudbinom plaćem, Venja,

ne nad sudbinom Igora Stravinskog, makar sam pokušao

napisati tekst bosanskohercegovačke himne,

zbog čega me zasigurno

trebalo strpati na psihijatriju.

Teško je stvarati vlastitu tradiciju, osobnu, malu,
neprimjetnu za tenkove i bunkere povijesti.

Opet to razdoblje između dva rata, to najnemirnije vrijeme
u životu mog naroda.

Može zvučati banalno, ali povraća mi se od zastava,
riga mi se od anarhista, od komunista dobijem svrab oko jaja,
od patriotizma i nacionalista dobijem osip po licu, odeblja mi jezik,
Čim vidim gomilu ponosnih morona pod bilo kakvom zastavom,
aktiviste, umjetnike infrastrukuraliste,
tikvane zaludene frenologijom,
koji su spremni da ubiju i umru
padam u anafilaktički šok.

No, od toga me izlječe adrenalinskom injekcijom,
mater im spomenem u nepristojnom kontekstu.

Umrijet ću i ja, Venja, doći će dan, ali neću shvatiti tu stoku.

Uostalom, uzimam si za pravo da budem banalan i patetičan,
isto kao što imam pravo da se napijem kao Kinaski,
da isprevrćem namještaj po stanu i povratim u sudoper,
Od svega se može stvoriti stil, pravilo, taj nedostižni ideal:

Hajde, pošalji, Venja, anđele, barem jednu kapljicu,
srebrnkaste nebeske votkice, gramčić jedan, Venjička,
kišicu, Venedikte, iz votkonosnog oblaka.

Mog su daidžu masakrirali u ratu, vezali ga žicom i živog zapalili.
Ljudi tvrde da je bio heroj. Meni je bio heroj i prije pogibije.
Volio bih da je to i ostao, samo moj heroj, da je zbrisao u Ameriku.
Sad bismo sjedili pored Carverovog potoka i pecali losose.

Serem se na srp i čekić, na kubikašku lopatu, na bolju prošlost,
prebacujem normu
za ujedinjenu Europu, za mir bez slobode,
zbog napuštenih riječnih plaža, zbog srušenih ulica, zbog mirnodopskih žrtava,
zbog mrtvih heroja koji se nisu borili za njihovu stvar,
zbog djece koja su ostala bez svojih junaka,
zbog svakog čovjeka kojeg su kundakom istjerali preko praga,
zbog stadiona koji zaudaraju atmosferom logora,
zbog toga što mi je pokvaren stomak, Venja, a nemam čak ni kapljicu
niti plan kako stići do Kremlja.

Znaš li ti da sam ja Dalmatinac, sav od soli, burovit,
i Srbenda sam, Venja, Bosančina slovenačka, pravi kameni Hercegovac,

Jugoslavenčina što se kupa samo subotom prije dnevnika,

prdi pod jorganom i ne želi naći pristojan posao,

a, znaš li to, Venedikte?

Takav sam da se obraćam jednom Rusu, koji je, pritom, odavno umro,

zato što imam pjesničko srčeko i trebam nebeske votkice

kako bih podnosio sam sebe.

Osim toga, kronični sam pušač, a i *sucker*, luzer,

dimim li ga dimim, ali neću pristati, Venja, ne ja,

previše sam tužan i ljut da bih stao uz njih.

Gulag je globalni sustav, svi sudjeluju,

jedni ga osnuju, drugi prokazuju, treći robijaju.

Ja neću stati uz osnivače i cinkere, ja sam genetski robijaš,

gulim svoje vrijeme u mediteranskom gulagu

zaboravljenom, što se kaže, i od boga i od naroda.

Tu su ljeta surovija od zime koja je zaustavila Napoleonovu vojsku.

A lomi me, Venjička, lomi me ova gadost, neljudskost,

iako shvatam da nema nedužnih

pa sam samim tim i ja nešto skrivio.

Ne znam ja, Venjička, kako treba živjeti

Ne znam ni kako bi valjalo umrijeti

Nisam ni problem

nit' rješenje problema.

Meni ništa nije sveto

Nema te zemlje, nema zastave, himne, ideje,

Ni u šta, Venja, ja ne vjerujem

Ni u ljubav, Venjička, ona je tek crna i prljava,

strašna, velika, konačna kao smrt, Venja.

Ni u šta ja ne vjerujem

i ništa ja ne znam,

osim, možda, da trebam votkice

i upute kako doći do Kremlja.

I, opet, to razdoblje između dva rata, to najnemirnije vrijeme

u životu mog naroda.

Moj djed, Venja, bio je u logoru na jednom kamenu usred mora,

otok Mamula, jeo je štakore

i noćima sanjao cigaretu dugu deset metara.

Jasno mi je da je jedino bitno da smo poniženi,

da nas svedu na to da se hranimo štakorima i sanjamo cigarete.

Zamisli sve te unesrećene žene u svijetu poniženih ratnika.

Rijetko putujem vlakom, Venja,

uopće, negdašnji socijalistički pregaoci slabo putuju vlakom,

a i kada idem ljuti me što nema vagon restorana,

nema pive, Venja, nema unučića, niti bočice industrijskog konjaka,

ni onog poštenog sendviča od debelo rezanog kruha i suhog mesa,

a i pušenje je zabranjeno, svuda osim u Bosni i Hercegovini,

zemlji gdje su lica zgužvana poput pejzaža u kojem žive,

Razumijet ćeš onda što ne znam kako stići do Kremlja.

Hajde, pošalji, Venja, anđele, barem jednu kapljicu,

srebrnkaste nebeske votkice, gramčić jedan, Venjička,

kišicu, Venedikte, iz votkonosnog oblaka.

Umrijet ću i ja, Venja, doći će dan, ali neću shvatiti tu stoku.

NEKOPIRATI

AGATINA PISMA

GETTO

Tu je, još uvijek, loša strana rijeke.

Tu sam odrasla.

Odgojili su me baka i djed.

Cijelo sam djetinjstvo slušala stravične priče.

To me naučilo poštovanju.

Te priče i jeza, koju bih znala osjetiti prolazeći ulicom.

Ponekad bih čula daleke odjeke

uzaludne očajničke borbe,

osjetila vonj,

koji bacači plamena ostavljaju za sobom.

Tek bi me miris nakvasalog tijesta

u kuhinji moje bake

vratio u stvarnost,

koja je svaki put bivala sve više žuta

nalik srednjoeuropskom nebu.

Zapravo, ono što je istinski užasno,

jesu mladi izraelski hodočasnici.

Pijani i razulareni na mjestu tolike tuge.

Tuge, koje se ja ne mogu osloboditi cijeli život.

Moje drugarice, stjuardese, redom tvrde

da je najgora linija na kojoj možeš raditi

ona koja leti iz Tel Aviva za Varšavu.

Ne čuje se kadiš, tek podrigivanje i pijane psovke.

Oh, uvijek me plašila

izraelska omladina u Zamenhofovoj ulici.

Kada god bi otišli,

ostavljajući za sobom smrad alkohola,

gomile papira i opušaka,

ja bih opet, kao u djetinjstvu,

začula daleke odjeke

uzaludne očajničke borbe.

NEKOPIRATI

OČI AGATINOG DJEDA

Pogledaj, ovo je slika mog djeda

kad je izašao iz logora.

Odveden je među prvima.

Nakon sedam dana

postao je tako mršav

da si mogao čuti vodu

kako se sliva

kroz njegovo grlo

sve do želuca

proizvodeći zvuk kapi

koja sa stropa spilje, uz eho,

pada u malenu lokvu.

Ponekad, djed mi se činio

upravo kao da pored sebe imam

tek eho, odjek čovjeka

čija je sudbina davno ispunjena

i samo nekim čudnim spletom okolnosti

još uvijek obitava među živima.

Ne znam zbog čega nosim ovu fotografiju.

Djed je umro ujutro,

probudio se da bi budan umro.

Otvorio je oči i napustio život.

Ja sam ga našla.

Baka je bila na tržnici.

Tako mrtav

imao je potpuno isti pogled

kao na ovoj slici.

NEKOPIRATI

AGATIN PRVI PRELJUB

Prvi put muža sam prevarila u snu.

Nečiji dugački prsti zatezali su moju kožu.

Ujutro, skoro sam pobjegla iz kreveta,

proganjao me stid, iako sam znala

da nikom ništa ne moram reći.

Nisam poznavala čovjeka

s kojim sam pala u preljub.

U snu nije ni imao lice,

samo te dugačke, meke prste

i tijelo poput medvjeda,

tijelo, koje me mrvilo u užitak.

Tog dana, ulicom sam hodala zaneseno,

vjetar mi je pripijao haljinu uz bedra,

kaput je lebdio kao sjenka za mojim koracima,

zagledala sam ruke nepoznatih muškaraca,

baš blesavo.

Pogled mi se mutio kao da gledam kroz paru,

koja izbija iz šalice vrelog čaja.

Moj nepoznati ljubavnik.

Cijeli sam ga dan tražila.

Zamisli sav taj filmski kliše

i mene, naslonjenu na klavir u Piotrkowskoj ulici

DIOGEN pro culture magazine & DIOGEN pro art magazine -ISSN 2296-0929; ISSN 2296-0937

Publishers online and owners, Peter M. Tase and Sabahudin Hadžialić, MSc

E-mail: contact_editor@diogenpro.com / WWW: <http://www.diogenpro.com/>

kako poput neke ludače

zagledam brončane prste Artura Rubinsteina.

NEKOPIRATI

TIŠINA

Kad god odem na rijeku
sjetim se Virginije Wolf
i kako je ušetala u vodu
kao u predsoblje čežnje.
Volim teoriju po kojoj
nijedna rijeka nema ušće
i da su sve rijeke
zapravo jedna ista rijeka
i da su jedno s morima.
Kopno je prostor
skrivenih rijeka i mora.
Mi plutamo
nad hodnicima punim vode.
Volim zvuk, koji stvara kamen
kad dotakne vodu
i mali procjep, koji se,
samo na trenutak,
stvari na njenoj površini
i koji mi omogućava da zavirim
u drevnu tajnu tišine
koju, poput prstiju kipara,
oblikuje sva ta neprekidna voda.

AGATA PIJE

Da ne pijem

teško da bih sada

pričala s tobom,

otišla bih u hotel i čitala do jutra.

Piće mi pomaže da podnesem ljude.

Bez njega ne ide,

osjećam nekakav strah,

osjećam se blokirano.

Da ne pijem, smiješno je to,

propustila bih sve zabave.

Ne mogu da plešem trijezna,

ne mogu da se raskalašim.

Ko zna kad bih izgubila nevinost

da nije pića.

To je, nažalost, istina.

Željela sam ja da se ševim,

ali nisam imala hrabrosti.

Naprostu, trijezna se ne osjećam seksi.

Ne umijem opustiti tijelo,

ne umijem se smijati šalama

koliko god dobre ili loše bile.

Sad bih, na primjer,

bez problema mogla zaplesati na šanku

ili uhvatiti onog žutog tipa za jaja.

Vidiš, to me kopka trenutno.

Trijezna sam puna obzira,

ja sam skladište srednjeeuropske hipokrizije,

hvala, molim, izvolite, kako ste, dobar dan.

Kontaš, sva ta lažna ljubaznost i ustezanje

kao da su me odgojili u tridesetima

moji baka i djed, ti dobri pokojni ljudi.

Kad sam otkrila piće

osjećala sam kao da sam pronašla način

kako da se suočim sa svijetom.

Problem je što se uvijek moraš probuditi

i nastaviti po starom.

Posao i ostali prdeži, projekti, ideje,

poslovni *brunch*,

kao da ima smisla trošiti vrijeme na budućnost.

Ionako se svi jedva držimo na okupu.

Zapravo, najviše energije trošimo

na održavanje vlastite funkcionalnosti.

A znaš onu foru da se u svakom početku

skriva klica kraja.

Otkud znam, pričam budalaštine,

ali osjećam kao da neprestano

nešto odgađamo.

Kad bih da se kresnem

moram završiti izvještaj.

Kad bih da ležim na suncu i lješkarim

moram na sastanak.

Uvijek je nešto neodgodivo

osim stvari koje stvarno želiš, kontaš?

NEKOPIRATI

TRG SLOBODE

Volim sklopiti kišobran

baš kada krene najveći pljusak,

zastati, sklopiti oči, pustiti kosu

da se slijepi uz lice.

Nebo koje nosi kišu je žuto.

Ljudi žure kroz lokve pognutog pogleda,

njihov život je negdje drugdje,

tamo kamo idu čeka ih netko, negdje,

tamo kamo idu, u tko zna koju ulicu,

iza kakvih vrata, u kakvom stanu,

između zidova okrečenih proteklog ljeta.

Junak je odliven u broncu,

Che Guevara osamnaestog stoljeća,

Sva prošlost ove zemlje, ovog grada, ljudi,

postavljena iznad njihovih glava

tamo kamo rijetko skreću pogled.

Moja sloboda da sklopim kišobran

nikad nikog neće uznemiriti.

Moj je izbor da dijelim sudbinu

kakva god bila

s kim god želim

pod ma kakvim pljuskom.

DIOGEN pro culture magazine & DIOGEN pro art magazine -ISSN 2296-0929; ISSN 2296-0937

Publishers online and owners, Peter M. Tase and Sabahudin Hadžialić, MSc

E-mail: contact_editor@diogenpro.com / WWW: <http://www.diogenpro.com/>

Za koga se borio Kosciuszko

da ovako nezaštićeno kisne

na Trgu Slobode?

NEKOPIRATI

AGATINO PISMO

Ti ne znaš kako u mom gradu pada kiša,
kako sitno ubadaju kapi u kožu samoće,
koju noćima uzgajam hraneći je glazbom
i apsolutnim odsustvom bilo kakve misli.

Ti ne znaš kako mokro zvone napušteni pločnici,
svjetla igraju pa padnu, nema ih tko podići,
fasade, prozori, iza njih lutkarski spektakl,
muškarci i žene glume ljubav ili odustaju,
ali nitko ne odlazi nikuda i ništa se ne rješava.

Vlak prolazi i cijela se zgrada zatrese,
ali nema ničeg konačnog, strop nije pao,
nismo smrskani, život ide dalje, samoća,
nema olakšanja i kiša nastavlja mučiteljsku misiju.

Tužan je Lodz u kišnoj noći, ljubav jedna
s ovakvim ljubavnicima, jedino daljina
ima pravo na čežnju. Moj muž spava
ispod novina, jutarnje izdanje, bajate vijesti,
ništa ga ne može omesti, niti Rahmanjinov,
klavirski koncert broj 2, ni ako pred njega
stanem potpuno gola i otpuhnem dim cigarete
ravno u njegovo lice.

MAJKA

Tri sam djeteta ubila
i još dva su mi se u stomaku
pretvorila u ranu.
Ispod kaputa mog brata
zakucalo je srce
nekog drugog muškarca.
Tamo zavlačim prste
kad mi je hladno.
Meko je i toplo ispod rebara.
Majka sam njih petero
tužnija od vlastite djece
koju nikad nisam milovala.
A muškarac kojeg sam rodila
vlažnim ručnikom
pere moja bedra
i našu djecu
od krvi.
Šesto je dijete jedino
tužnije od majke.
Noćas smo zajedno plakali.
Svi moramo živjeti
u sobama
u kojima je netko umirao.

AGATA ISPRED ZIDA

Četiri godine

nisam kročila u tu ulicu.

O čemu je razmišljao

u trenutku kad je postao svjestan

da će motorcicl na kojem se vozi

tresnuti u zid,

uletjeti ravno

u razjapljenu čeljust smrti?

1461 jutro

provela sam pred tim zidom,

budila se ispred streljačkog voda

dok se mjesec otkidao od neba.

Pred zoru

Lodz je tih kao mrtvačnica,

suze kroz tu tišinu

huče kao rijeka

ispod mostova

u tvom dalekom gradu.

Nikad nisam voljela

kasnonoćne pozive.

O NEKOM TAMO RATU

Imam više godina

od svog starijeg brata.

Netko mu meni nepoznat

ostavlja cvijeće

i zgrčen nad tipkovnicom

piše knjigu.

Znam da je volio more

i imao tajne čežnje.

Ispod rebara

vodio je neki rat.

To je sve

što znam o njemu.

Toliko i možemo znati

jedni o drugima.

Nedokučivi.

Stranci u istom kupeu.

Svatko sa svojom nadom

u prekriženim prstima.

Neizgovorenom.

Moj brat je daleko.

Warsawa u kojoj sam rođena je daleko.

Ti, tvoja rijeka i tvoj pas ste daleko.

Tvoj rat je daleko

i meni nepoznat.

Piotrkowska ulica gori

i zidovi padaju na prolaznike.

Zašto si mi sve ono pričao?

Kad god zaspim

ušetam u košmar.

Ljubav je ozbiljan zločin.

Ti to najbolje znaš.

NEKOPIRATI

AGATINA PORUKA

Odustala sam od još jednog dana

Probudila se s otvorenom knjigom na grudima

i staklenim zvukom kiše koja udara u prozor

Sa neumivenim snovima koji će me mučiti cijeli dan.

Sklopila sam knjigu i ustala iz kreveta,

oči su mi bile mutne, usne sljepljene, kosa zamršena

Jedino izjutra ličim na onu djevojčicu

čije ruke vrte lutke u bakinoj kuhinji.

Pila sam vodu direktno sa slavine u kupaonici,

podignula pogled ka ogledalu, otvarala i sklapala usta,

stiskala i širila očne kapke, uzela četkicu za zube,

stavila je u usta i zatim spustila gaćice i sjela na WC školjku.

Danas samo želim da nestanem

kao da me nikad nije bilo,

da od mene ne ostane niti sjećanje drugih ljudi.

Vrtim se po kuhinji,

po glavi prebirem prošlonoćne snove.

Vani je Lodz potopljen kišom,

u mom dnevnom boravku neprijateljski snovi,

a ja ne želim niti jedno.

VIDEO CLIP: KAKO SE LOMI

Drugi dan njenog ludila

Agata sjedi pred prozorom

i makazama za papir reže kosu.

Uvojci njezine kose

poput crnih pahulja

lelujajući padaju na pod.

NEKOPIRATI

PR
DIOGEN pro kultura
<http://www.diogenpro.com>